

İstifleme mi, ihtiyatlılık mı?

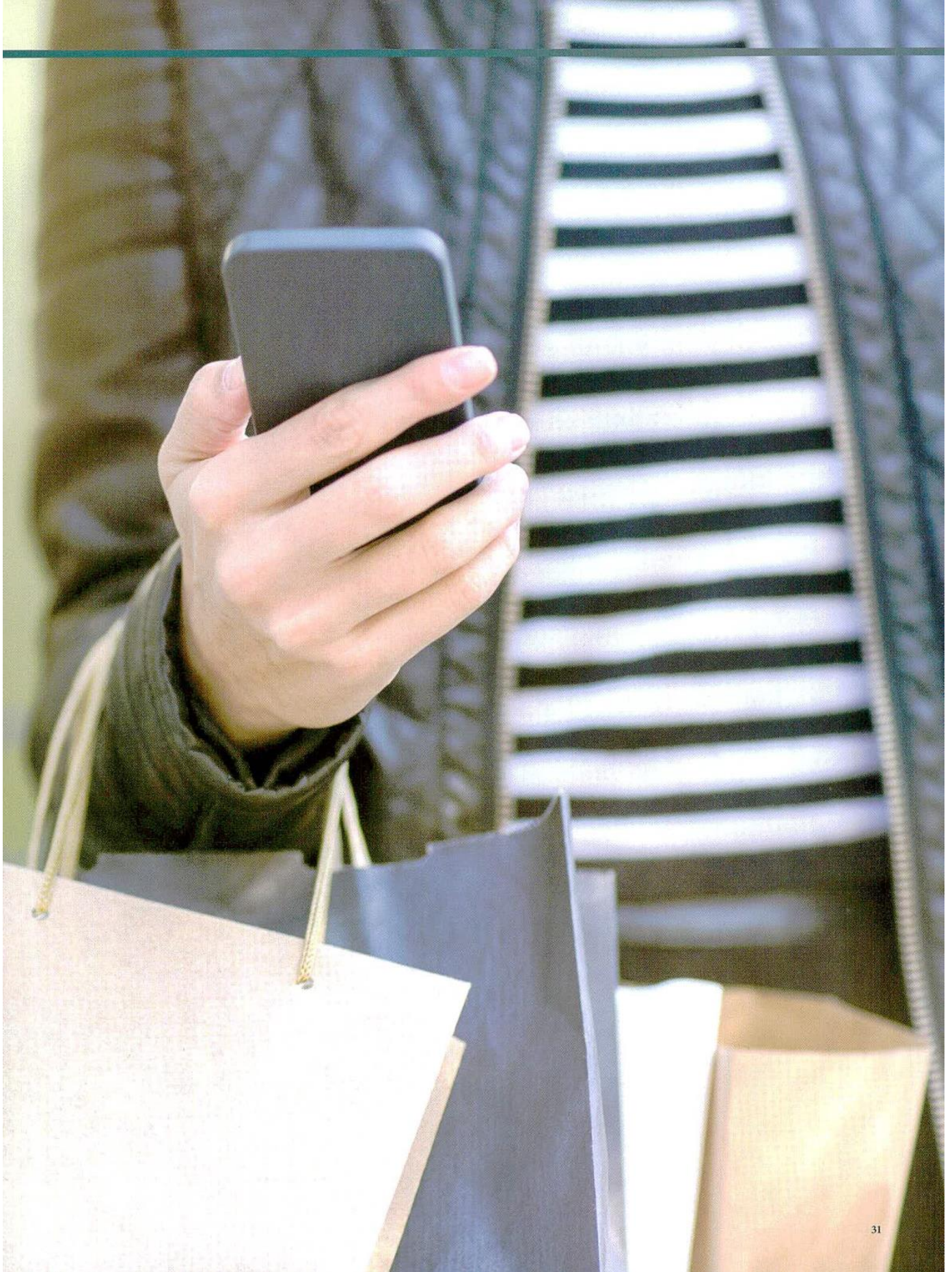
Salgında Tüketim Davranışı

Esra Alp Coşkun [Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat A.B.D., Doktora Öğrencisi

Doç. Dr. Yener Coşkun [SPK Başuzmanı, TED Üniversitesi, Konuk Öğretim Görevlisi

Tükenmeyen Tek Şey Tüketimin Kendisi!

Günümüz teknolojisi alışverişi yani tüketimi
bu kadar desteklerken satın alınan milyonlarca
ürünün yüzde kaçını insanların ihtiyacını ve
yüzde kaçını sadece isteklerini karşılıyor?
Bu iki seçeneğe bir yenisini daha ekleyelim:
İstifçilik!

Her gün milyonlarca ürün milyonlarca insan tarafından satın alınıyor. Gıdadan kozmetiğe, temizlik ürünlerinden giysilere, elektronik cihazlardan mobilyalara kadar çok geniş bir yelpazede sunulan çeşitli ürünler tüketicilerin beğenisine sunuluyor. Reklamlar, kampanyalar, seri sonu indirimleri ve daha birçok farklı pazarlama stratejisi ile markalar âdeta savaşıyor. Alışveriş siteleri ve online mağazalar sayesinde tüketiciler akıllı telefonlarından sadece birkaç tuşlama ile anında bir ürünün fiyatını karşılaştırmalı olarak görebiliyorlar. İndirimlerden ve stoklara yeni ürün girişlerinden de anında haberdar olabiliyorlar. Artık neredeyse her ürün tam rekabet piyasasında işlem görüyor denilebilir.

Çok sayıda alıcı ve satıcının bulunduğu, ürünlerin birbirine benzediği ve onlara ilişkin tüm bilginin anında tüm tüketiciler tarafından erişilebilir durumda olduğu e-ticaret seçenekleri, artık hemen hemen herkesin kullandığı sıradan bir alışveriş yöntemi hâline geldi. İmkânların bu denli

elverdiği bir ortamda satın alma davranışının da arttığını gözlemlemek çok şaşırtıcı gelmiyor. Buna ek olarak, internetten yapılan alışverişlerde olduğu gibi, yüz yüze alışverişlerde de artık daha yaygın olarak kullanılan banka-kredi kartları satın alma davranışını başka bir açıdan daha etkiliyor. Yapılan çalışmalara göre, paranın fiziki olarak kullanıldığı alışverişlerde ödeme yapmanın acısı, kartlı alışverişlerde olduğundan daha fazla. Bir başka deyişle, ödemeyi kartla yapınca cebimizden çıkan parayı hissetmiyoruz -dolayısıyla acısını da!

Günümüz teknolojisi alışverişi yani tüketimi bu kadar desteklerken satın alınan milyonlarca ürünün yüzde kaç insanların ihtiyacını ve yüzde kaç sadece isteklerini karşılıyor? Bu iki seçeneğe bir yenisini daha ekleyelim: İstifçilik. İhtiyacınız olmayan ve aslında herhangi bir isteğinizi de karşılamayan bir şeyi satın aldığınız oldu mu hiç? Gelecekte bir gün muhakkak ihtiyacınız olacağını düşündüğünüz için...

Altında yatan psikolojik sebeplerin biraz uğraş ve irdeleme ile ortaya çıkabileceğini bildiğiniz, neden sahip olduğunuzu kolaylıkla açıklayamadığınız eşyalar bir yığın hâline gelmeden önce böyle bir eğiliminiz olduğunun farkına varmak çok önemli. Çünkü bu eşyalar hem kendi yaşamımızda hem sevdiklerimizin yaşamlarında taşınması güç ağır yüklere dönüşebilirler. Paranın rasyonel bir şekilde harcanmasını/tasarruf edilmesini engellediği gibi, böyle bir alışkanlık kişinin fiziksel sağlığını, aile ve sosyal hayatını, iş yaşamındaki ilişkilerini ve kariyerini de kötü etkileyebilir. Psikolojik bir sorun olarak kabul edilen istifçilik hastalığının davranışçı terapiler ile tedavi edilmesi mümkün. Ancak genellikle bu hastalıktan muzdarip kişilerde konuyla ilgili farkındalık olmazken, kişinin yakın çevresinden gelen yakınmalar dolayısıyla tedavi gündeme gelebiliyor.

Hangi satın alınanın ihtiyaç, hangisinin istek ve hangisinin istifçilik olduğuna nasıl karar verilebilir?

Gıda ürünleri, örneğin makarna bir ihtiyaçtır. Peki, kaç paket makarna ihtiyaç olarak nitelendirilirken, kaçın- cı paketten sonrası istifçilik olarak sınıflandırılmalı? 2019 Aralık ayında ortaya çıkan ve hızla tüm dünyaya yayılarak küresel bir salgın hâline gelen Covid-19 vakası, hemen hemen her ülkede benzer manzaralara sahne oldu. Boş kalan market rafları, aynı üründen ikincisinin satın alınması durumunda geçerli olan fahiş fiyat uygulaması, market arabalarına doldurulmuş paket paket makarnalar ve tuvalet kâğıtları... İnsanların hayati tehlike hissettiğinde gösterdikleri satın alma ve istifleme davranışı panik havasının yalnızca bir yansıması. Aynı panik havası finansal piyasalarda da mevcut. Amerika Merkez Bankası (FED) sınırsız dolar rezerviyle ekonomiye müdahale edeceğini açıklarken, borsalar 1929'daki Büyük Buhran'ı hatırlatıcasına yavaş yavaş çöküyor. Uzmanlar şimdiden 2008

Küresel Krizi'nin boyutlarının aşıldığını ve daha büyük bir krizle karşı karşıya olduğumuzu açıkladı bile. İnsanlar salgının ne zaman biteceğini, ekonomilerin ne kadarlık bir kayıpla bu durumdan çıkacağını, kaynakların ne ölçüde kıt kalacağını, yeterince istifleyip istifleyemediklerini, satın almak için parayla değiş tokuş yapılamayacak bir güne doğru gidilip gidilmediğini ve daha birçok sorunun cevabını bilmiyor. Piyasalarda her zaman bir miktar belirsizlik ve risk bulunur ancak bugünlerde bildiğimiz tek bir şey var, o da hiçbir şey bilmediğimiz!

Covid-19 ve Tüketicinin Değişen Yüzü

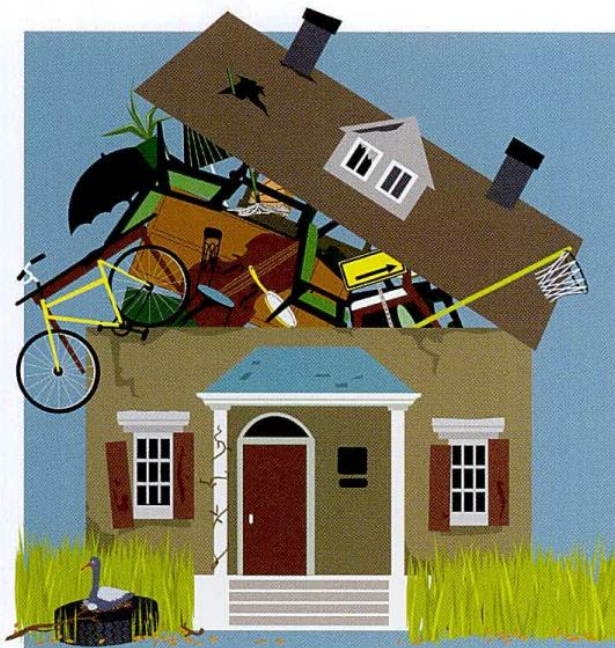
Ekonomiler bugün büyük bir sınav veriyor. Büyük Buhran'da dünyada aşırı üretim vardı ancak bu üretime denk bir satın alma gücü yani ücret seviyesi yoktu. Bu nedenle fiyatlar düşmeye başlamıştı. Fiyatlar, şirketleri zarar ettirip kapatacak ve insanların işsiz kalıp gelirlerini kaybetmelerine neden olacak kadar düştü. Ücretleri yetmediği için yeterince tüketemeyen insanlar, gelirlerini de kaybederek daha da az bir tüketimle yetinmek zorunda kaldı. Dolayısıyla talep yetersizliği nedeniyle yaşanan Büyük Buhran, kayıtlara tarihin en büyük krizi olarak geçti. Bugün yaşanan salgının yarattığı ortamda insanlar hayatları için endişe ettiği kadar, işsiz kalmak ve gelirlerini kaybetmek konusunda da endişe duyuyor.

Salgın yüzünden işsiz kalan, ücretsiz izne ayrılmak zorunda kalan insanların gelirleri azaldı veya yok oldu. Bu nedenle tüketim yapabilmeleri için gerekli olan gelirden yoksun kalmaları, ekonomide daha az kişinin daha az tüketmesi yani talep daralması anlamına geliyor. Onca insanın ödenmeyi bekleyen kredi/kredi kartı borçları, faturaları ve kiralari ciddi bir sorun; aslında bu sorun onların sorunu olmaktan çok kurumların ve ekonomilerin sorunu hâline geldi. Ünlü iktisatçı John Maynard Keynes'e atfedilen bir söz: "Eğer bankaya 100 dolar borcunuz varsa ve bunu ödeyecek gücünüz yoksa ciddi bir sorunla yüz yüzesiniz demektir. Öte yandan, eğer bankaya 1.000.000 dolar borcunuz var ve bunu ödeyecek gücünüz yoksa banka ciddi bir sorunla yüz yüzedir" der. İçinde bulunduğumuz durumda, tıpkı Büyük Buhran'da olduğu gibi, işsizlik oranlarındaki artış, gelir kaybı, tüketimin yani talebin daralması ve ekonomilerin büyümek yerine giderek küçülmesi yakın gelecekte yaşanması muhtemel bir senaryo olarak görülüyor. Şu an yaşanan salgın kaynaklı krizde farklı olan bir şey varsa o da tüketicinin yalnızca gıda ve temizlik sektörlerinde istifleme güdüsüyle artması.

Toplumun tüketme isteğinde yani talepte meydana gelen daralmaya, işgücünün işsiz kalmasıyla daralan üretim de eşlik ediyor. [İstanbul Sanayi Odası'nın \(İSO\) Türkiye](#) sektörel satın alma yöneticileri endeksi (PMI) verilerine göre geçtiğimiz Mart ayında yalnızca gıda sektörü ile kara ve deniz taşıtları sektörleri faaliyet koşullarında iyileşme kaydetti. Salgın, imalat sektörlerinde aksamalara yol açtı ve sektörlerin çoğunda faaliyet koşulları rekor düzeyde yavaşladı.

Tüketicinin yalnızca hayati önem taşıyan gıda ve temizlik ürünlerine yönelik artış kaydettiğini, diğer kategorilerde ise oldukça azaldığını söylemek mümkün. Daha üst sınıf bir akıllı telefona sahip olmak, prestiji yüksek markalardan alışverişler yapmak yerine en zengininden en yoksuluna herkes en çok iki ürüne sahip olmak istedi: (sembolik olarak) makarna ve tuvalet kâğıdı... Yani gıda ve temizlik ürünleri. Hiçkimse bu durumun ne kadar süreceğini ve ne kadar kötüleşebileceğini öngöremiyor. Bu nedenle de insanlar tam olarak ne kadar alışveriş yapması gerektiğini ölçemiyor. Bir haftalık mı, bir aylık

mi, üç veya altı aylık mı? Bu nedenle belli ürünlerin talebinde hem tüketim hem istifleme nedeniyle patlama olurken, diğer ürünler stoklarında daha uzunca bir süre bekleyecek gibi görünüyor. İktisat kitaplarında analizleri basitleştirmek adına verilen yalnızca iki çeşit mal üreten ekonomi örneklerini gerçek hayatta yaşıyor gibiyiz. Peki, yalnızca iki sektörün canlı kalmasıyla ekonomiler hayatta kalabilir mi? Her ülkede talep koşulları ve üretim hattı aynı olursa ticaret yine de gerçekleşir mi? Dünyanın mevcut ekonomik sistemi değişebilir mi? Büyük Buhran benzeri bir krizin yeniden yaşanması muhtemel mi? İnsanların kafalarını kurcalayan bu ve buna benzer onlarca soru varken görüyoruz ki tüketim davranışı karışılan şok karşısında bambaşka bir şekil aldı. Elbette bu yeni tüketim davranışı yaşanan şokla paralel olarak devam edip, salgın ortadan kalktıktan da zamanla değişip yine eski hâlini alacaktır. Ancak bu defa insanlar yaşanan tecrübeye dayanarak bir sonraki salgına hazırlıklı olmak adına evlerinde bir miktar istif yapmaya devam edebilir. Bugün yaşanan tecrübeden sonra kimin istifleme hastalığına sahip olduğuna, kimin ihtiyatlı davrandığı için istif yaptığına karar vermek biraz zorlaşacak gibi duruyor. Ekonomik göstergelerdeki olumsuz değişikliklerin piyasalarda yarattığı panik, endişe ve kaygı insanların tüketim alışkanlıklarına yansımaya devam ediyor.

İstifliyor muyuz, yoksa sadece ihtiyatlı mıyız?

Hepimiz hayatımızın bir döneminde bir şeyler biriktirmişizdir. Tedavülde kalkan paraları toplayan da var, artık basılı olmadığı için nostaljik duran hisse senetlerini biriktiren de... Kimilerinin tespih koleksiyonu, kimilerinin çizgi roman koleksiyonu var. Koleksiyonu yapılan şeyler nelerdir diye sorulsa herhâlde verilecek yüzlerce cevap olacaktır. Oyuncak, kartpostal, kibrit kutusu, takı, pul, peçete ve daha birçok objenin koleksiyonu yapılıyor. Koleksiyonerliğin bir adım ötesinde ise müzeler var. Bazılarının adını daha önce hiç duymamış olanlar çoğuntuktur. Örneğin; Çikolata Kâğıdı Müzesi, Yanmış Yiyecek Müzesi, Kusmuk Torbası Müzesi (uçaklarda verilen), Süt Şişesi Müzesi, Parazit Müzesi, Hamamböceği Müzesi...

Bir şeylerin koleksiyonunu yapmak, antika sayılabilecek versiyonlarını arayıp bulmak ve sergilemek sanatsal bir faaliyet gibi görünüyor ancak estetik görünmeyen, arka planında kültürel bir birikimi yansıtmayan ve diğer insanlarda görmek için merak uyandırmayacak türden biriktirmeleri koleksiyonerlikten ayırıp istifçilik olarak tanımlayabiliriz.

Saklamak, biriktirmek veya koleksiyon yapmak, ad-
na ne dersek diyelim bu faaliyetin bir başka yönü daha
var. Geçmişe yolculuk. İnsanlar zaman çizgisinde kendi-
lerini geriye veya ileriye taşıyan şeylere daima ilgi duy-
muştur. Bu nedenle bilim kurgu filmleriyle geleceğe git-
mekten ve müzelerde geçmişe gitmekten haz duyarız.
Yalnızca kendi deneyimlediğimiz dünyaya değil, daha
önceki ve daha sonrakine de tanıklık etmek ufkumu-
zu genişletir. Objeler bunu yapmamıza imkân tanıyan
araçlardır. Haberimiz yokken aklımıza gelmemiş olsa
bile Çikolata Kâğıdı Müzesini duyduğumuzda dünyanın
ilk çikolatasının sarılı olduğu kâğıdı çoğumuz merak
ederiz. Bu nedenle, tüm ilginç ve tuhaf olarak değerkle-
ndirdiğimiz o müzeler binlerce ziyaretçiyi ağırlıyor. Peki,
duruma göre sanatsal, kültürel ve normal kabul edilen
biriktirme davranışı ne zaman ve neden hastalık olarak
değerlendiriliyor?

Aslında bu sorunun cevabını gözümüzle gördüğümüz an verebiliriz. Bir eve girdiğinizde adım atacak yer yoksa, içeride nefes almayı imkânsız hâle getiren kokular varsa, gözle görülmese de varlığından şüphe duyulmayan mikroorganizmaların her tarafı sardığını hissediyorsanız, etrafta işe yaramayan eşya yığınları gelişigüzel istiflenmişse, böyle bir manzara karşısında hepimiz yanlış bir şeyler olduğunu söyleyebiliriz. Biriktirilen şeyler gerçekte çöpe atılması gereken şeylerse durum bir rahatsızlığa işaret ediyordur. Sağlığı tehdit eden bu durum psikolojik bir rahatsızlıktır ve tedavi edilebilir. Ancak çoğu zaman hastanın kendisi durumun farkında değildir ve yığınının en ufak bir şeyi bile kaybetmeye dayanamayacak kadar hassas durumdadır. Kendi kontrolü dışında istiflediklerinden biri çöpe giderse depresyona bile girebilir. Böyle bir durumla karşılaştığımız anda kişinin yardıma ihtiyacı olduğunu anlarız ancak dışarıdan bakarak anlayamayacağımız şey, bu davranışın altında yatan psikolojik nedenlerdir. Uzmanlar psikoz, bunama, depresyon, sevgi eksikliği ve kariyer sorunları gibi nedenlerle bu hastalığın başlayabileceğini ifade ediyor.

Normal zamanlarda çok az insanda yukarıda sayılan gerçeklerle başlayabilen ve kolaylıkla teşhisi konulabilen istifleme rahatsızlığı, bugün yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle normal insanlarda da takıntıya dönüşme ihtimalini barındırıyor.

Kıtlık kaygısı ve hayatta kalma güdüsü tarafından tetiklenen versiyonuyla hemen hemen her ülkede tanık olduğumuz istifleme davranışı, sanatsal bir koleksiyonerlikle ya da psikolojik bir rahatsızlığa işaret eden hiçbir şeyi atamama hastalığıyla aynı kategoriye girmiyor. Savaş, salgın, kıtlık vb. durumlarda insanların hayatta kalmak için gösterdiği çaba ve yaşadığı panik neticesinde görülen, hayatın devamı için zorunluluk teşkil eden ürünlerin aşırı ölçüde satın alınması ve istiflenmesi ayrı bir kategoride değerlendirilebilir. Bu yeni versiyonun günlük tüketim alışkanlıklarında kalıcı bir etki bırakıp bırakmayacağını ise zaman gösterecek. Yeni bir salgın korkusuyla ihtiyacımızdan fazlasını almaya devam edebilir, elimizdekileri son kullanma tarihine göre sıraya koyarak tüketebiliriz. Tüketim tercihlerimizi, uzun vadeli ihtiyaçlarımız ve beklenmedik olaylara karşı hazırlıklı olma isteğimiz yeniden şekillendirebilir. Hijyeni ön planda tutan, paraya dokunmayı gerektirmeyen kartla temassız ödeme seçeneği, kargo tesliminde imza yerine teslimat kodu kullanmak ve mağaza veya marketlere gitmek yerine online alışverişi tercih etmek gibi zararsız ve konforlu yöntemler hayatımıza kalıcı olarak yerleşebilir.

Hâlihazırda tüketimi teşvik eden ve kolaylaştıran teknolojiyi mücbir sebeplerle de olsa artık daha fazla insanın kullandığı görülüyor. Küresel salgın tamamen kontrol altına alındıktan ve hayat normale döndükten sonra insanların tüketim alışkanlıklarında değişiklikler görülmesi ve tüketimde bir artış yaşanması da olasılıklar dâhilinde. ■

Kaynaklar

Doç. Dr. Utku Altunöz ve Hasip Altunöz, *Davranışsal Ekonomi (Nörofinans)*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 4. Baskı, 2019.

Pınar Dündar, "İstifçilik, Eşyanın Kölesi Olmak", *TÜBİTAK, Bilim ve Teknik Dergisi*, Eylül 2016.

<http://www.iso.org.tr/haberler/diger-haberler/istanbul-sanayi-odasi-turkiye-imalat-pmi-mart-2020-raporu-ve-istanbul-sanayi-odasi-turkiye-sektorel-pmi-anketi-aciklandi/>

<https://npistanbul.com/eriskin-psikiyatri/istifleme-hastaligi>

58 / Z RAPORU

**ANA-
LİZ**

2020 kayıp yıl olacak

— MEHMET ALİ DOĞAN

IMF, KÜRESEL BÜYÜME TAHMİNİNİ 2020 İÇİN YÜZDE 3,3'TEN YÜZDE EKİ 3'E DÜŞÜRDÜ. KÜRESEL ÜRÜN TİCARETİNİN YÜZDE 32 DÜŞEBİLECEĞİ ÖNGÖRÜLÜYOR. BİRÇOK ÜLKE SAĞLIK ŞOKU, İÇ EKONOMİ AKSAMALAR, DÜŞEN DIŞ TALEP, SERMAYE AKIŞININ TERSİNE DÖNMESİ VE EMTİA FİYATLARININ ÇÖKÜŞÜNDEN OLUŞAN ÇOK KATMANLI BİR KRİZLE KARŞI KARŞIYA. EKONOMİSTLER 2021 VE SONRASI İÇİN DE BURHAN YILI OLABİLİR UYARISINDA BULUNUYOR.

Küresel salgın hız kesmeden devam ediyor. Can kayıplarına sebep olmasının yanında küresel ekonomiyi ve ülke ekonomilerini de derinden etkiliyor. Küresel büyüme negatife dönerken, küresel ürün ticareti de geçmişte olmadığı kadar düştü. Uluslararası kuruluşlardan gelen açıklamalar 2020 yılının kayıp yıl olduğunu ortaya koyuyor. Yurt içi piyasalarda da bir çok sektör derin etkiler yaşıyor.

Uluslararası Para Fonu (IMF) Başkanı Kristalina Georgieva, Kovid-19 pandemisinin yarattığı krizin, 1930'larda yaşanan Büyük Bunalım'dan daha ağır olduğunu ifade ediyor. Kovid-19 krizinin 2020 yılında 170 ülke ekonomisinin daralmasına neden olacağını söyleyen Georgieva'nın başında olduğu kurum IMF, Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nun Nisan 2020 sayısını "Büyük Tecrit" başlığı ile yayımladı. Raporda, küresel ekonomik büyüme tahmini, bu yıl için yüzde 3,3'ten yüzde eksi 3'e, 2021 için yüzde 3,4'ten yüzde 5,8'e revize edildi. Raporda ayrıca, küresel büyüme tahminlerine yönelik büyük bir belirsizlik olduğu belirtilerek, "Birçok ülke, sağlık şoku, iç ekonomik aksamalar, düşen dış talep, sermaye akışının tersine dönmesi ve emtia fiyatlarının çöküşünden oluşan çok katmanlı bir krizle karşı karşıya. Daha kötü bir sonuca dair riskler de baskın bulunuyor" ifadesi kullanıldı.

Çok katmanlı kriz tespitinde IMF yalnız değil. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) de Aylık Petrol Piyasası Raporu'nda küresel ekonominin 2020 yılında yüzde 1.5 daralacağını ve "çok ciddi bir durgunluk" ile karşı karşıya kalacağını öngörüyor. Örgüt, ABD ekonomisinin geçen yıl yüzde 2.3 olan büyümenin, 2020 yılında yüzde 4.1 küçülmeye döneceği uyarısında bulunuyor.

KÜRESEL ÜRÜN TİCARETİ DÜŞTÜ

Küresel ürün ticareti de Kovid-19 salgınından nasibini aldı. Dünya

Ticaret Örgütü (WTO) Başkanı Roberto Azevedo, küresel ürün ticaretinin 2020 yılında salgın nedeniyle yüzde 32'ye kadar düşebileceği görüşünü açıkladı. WTO'nun yayınladığı son raporda, salgının ne kadar süreceğine ve atılan politik adımların ne kadar etkili olacağına bağlı olarak 2021'de yüzde 21-24 toparlanma beklendiği belirtildi.

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarından da peşi peşine "güncelleme" raporları gelmeye başladı. Fitch Ratings yayımladığı "Küresel Ekonomik Görünüm" güncelleme raporunda, bu yıl küresel ekonominin yüzde 1,9 daralmasının beklendiğini duyurdu. Açıklamada, 2020 yılında küresel resesyon beklentisine rağmen Türkiye için tahminler pozitif yönde. Standard amp; Poor's (Samp;P) da salgının petrol fiyatlarındaki tarihi düşüşlerin ve piyasalardaki oynaklığın, dünya genelinde ülkelerin kredibilitesi için önemli bir baskı oluşturduğunu tespit ediyor. Kuruluş, kredi koşullarının en az Büyük Finansal Kriz zamandaki kadar sıkıntılı olduğunu belirtiyor.

Bank of America'nın (BofA) Küresel Fon Yöneticileri Araştırması da yatırımcıların yüzde 93'ünün bu yıl durgunluk (resesyon) beklendiklerini ortaya koydu. BofA'nın araştırma sonuçlarına göre, yatırımcıların yüzde 57'si, yılın sonraki dönemle-

**KÜRESEL ÜRÜN
TİCARETİ DE
KOVİD-19
SALGININDAN
NASİBİNİ ALDI.
DÜNYA TİCARET
ÖRGÜTÜ (WTO)
BAŞKANI
ROBERTO
AZEVEDO,
KÜRESEL ÜRÜN
TİCARETİNİN
2020 YILINDA
SALGIN
NEDENİYLE
YÜZDE 32'YE
KADAR
DÜŞEBİLECEĞİ
GÖRÜŞÜNÜ
AÇIKLADI**

60 / Z RAPORU

ANA- LİZ

rinde de, Kovid-19 salgınının yinelenerek bir artçı risk oluşturacağına inanıyor.

KÜRESEL TİCARET KARANTİNA ALTINDA

Euler Hermes de virüs ile ilgiyi yayımladığı üçüncü raporda, "Doların güçlü kalması, emtia fiyatlarının düşmesi ve küresel düşük talep 2020 yılı boyunca nominal ticaretin resesyonda kalmasına neden olabilir" yorumunda bulunuyor. Euler Hermes'in hesaplamalarına göre virüse karşı alınan önlemler, mal ticaretinde yüzde 0,7'lik gümrük vergisi artışına eşit bir etki yarattı. Bu oran ile birlikte küresel ticaret, 2019 yılındaki ABD ve Çin arasındaki ticari gerilimden gördüğü zararı bu yıl sadece ilk çeyrekte görmüş oldu.

Küresel salgın etkisiyle dünyada ve ülkemizde kapital düzende ve ekonomik modellerde değişiklik olacağını belirten ekonomist Prof Dr. Emre Alkin, "2020 yılını unutun" diyor. Ekonomist Alkin, "Senenin başında ekonomide çok güzel ve umutlu başlamıştık, hatta Türkiye'nin ve Dünya'nın büyümesiyle ilgili çok iddialı rakamlar vardı. Sonra bir anda bu virüs orta çıktı. Şimdi baktığımızda bilançoların en aşağı yüzde 30 küçüldüğü, kârdan

vazgeçip başımızı suyun üstünde tutalım da yeter denilen bir yere geldik. Kayıp yılın gerçek karşılığı 2020. 2021 yılında 2020 yılına oranda çok daha sert yükselişler olacak piyasalarda ve büyüme hızlarında. Fakat bunun rehavetine de kapılmamak lazım çünkü 2020 berbat olduğu için 2021 güzel gözükecek. 2020 yılı 2022'ye ertelenmiş oldu. Yani bizim kendimizi buradan toparlamamız bir 16-17 ay sürer" diye belirtiyor.

SATIN ALMA TERCİHLERİ ETKİLENDİ

Deloitte Danışmanlık ekibi tarafından hazırlanan "Küresel Covid-19 Salgını'nın Türkiye'de Farklı Kategorilere Etkileri Raporu"na göre, tüm dünyada etkisi hissedilen ve Türkiye'deki yaşamı da durma noktasına getiren Kovid-19 salgını sonrasında değişen yaşam tarzı ve tüketici alışkanlıkları satın alma tercihlerini de etkiledi. Bu değişim, bazı kategorilere pozitif etkileşim getirirken bazı kategoriler için negatif bir etki oluşturdu. Rapora göre, uzaktan eğitim ve çalışma, ulusal market zincirleri, sağlıklı ürünler ve hobi siteleri etkileşimlerini artırırken; özel sağlık kurumları, havayolu şirketleri, emlak ve otomobil satışları, otel ve konaklama şirketleri ile kültür sanat

faaliyetleri salgından negatif yönde en çok etkilenen kategoriler oldu. Tüketicilerin risk algısının artmasıyla birlikte uzun dönemli bir yatırım olan emlak kategorisinde etkileşimin daha da azalması beklenirken, benzer durum otomobil satışlarında da gözleniyor.

Otomotiv sektörünün salgından en çok etkilenen sektörlerden biri olduğunu belirten Erin Motor Genel Müdürü Ersin Şahin, "Mart ayının ortasından itibaren Avrupa'dan gelen taleplerin büyük ölçüde durduğunu, buna karşılık olarak Amerika pazarının devam ettiğini ve Çin pazarında ocak, şubat aylarında gerçekleşen duruşun tamamlanarak yeniden taleplerin başladığını söyleyebiliriz. Şu an için yaklaşık olarak yüzde 70'lik bir daralma söz konusu" diye belirtiyor. Şahin, otomotiv sektörünün yaşayacağı problemin Avrupa ekonomisinde oluşturacağı etkinin çok büyük olacağını, Avrupa'nın girdiği krizin de Türkiye'de benzer şekilde hissedileceğinin rahatlıkla söyleyebileceklerini ifade ediyor.

TURİZMDE ORTAK GÖRÜŞ 2020'YI GEÇ 2021'E BAK

Turizm sektörünü değerlendiren

CRM Group Yönetim Kurulu Başkanı Ramazan Becer de, "Bu panik havasıyla insanlar sanki temmuz ağustosta da bu virüs geçmeyecekmiş gibi şimdiden tatillerini iptal etmeye çalışıyorlar. Bu da oteller için ciddi bir sıkıntı. Nisan sonuna kadar rezervasyonlar durursa sezonun açıldığı bir dönemde otelcilerin yüzde 5'lik, yüzde 10'luk doluluklarla sezona girme durumları ciddi anlamda indirim verme, iç piyasaya dönme refleksini geliştirme gibi birtakım önlemleri gündeme getirecektir. Ancak ne olursa olsun, bu senenin kârsız geçeceği sonucunu çıkarabiliriz" diye belirtiyor.

**BU PANİK
HAVASIYLA
İNSANLAR
SANKİ TEMMUZ
AĞUSTOSTA
DA BU VİRÜS
GEÇMEYECEKİMİŞ
GİBİ ŞİMDİDEN
TATİLLERİNİ
İPTAL ETMEYE
ÇALIŞIYORLAR.
BU DA OTELLER
İÇİN CİDDİ BİR
SIKINTI**

2021 DÜNYA İÇİN EKONOMİK BUHRAN YILI OLABİLİR

PROF. DR. VEDAT AKGIRAY
BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ
ÖĞRETİM ÜYESİ

KOVİD-19 SALGINI PİYASALARIN BEKLEMEDİĞİ DİŞSAL BİR DARBE OLDU. HER ÜLKEDE, EKONOMİK AKTİVİTE ANI DURUŞ (SUDDEN STOP) NOKTASINA GELDİ. ÜRETİMİN VE MİLLİ GELİRİN BU SENE ÇOK DÜŞECEĞİNİ TAHMİN ETMEK ZOR DEĞİL. VİRÜS SALGINININ SEYRİ DİKKATE ALININCA, BU PROBLEMİN 2021 SENESİNE

DE TAŞINACAĞI ANLAŞILIYOR. BÜTÜN ÜLKELER BENZER SÜREÇLERİ YAŞIYOR VE YAŞAYACAK.

BİRKAÇ ÇEYREKLİK DURGUNLUKTAN (RECESSION) ÖTE OLASI BİR EKONOMİK BUHRAN (DEPRESSION) RESMİ ÖNÜMÜZDE VE BUNUN 1929'DAKİ BÜYÜK BUHRAN'DAN BİLE DAHA TAHRİPKÂR OLMASI SÜRPRİZ OLMAZ. SÜREÇ İYİ YÖNETİLEMEZSE SALGIN ENDİŞESİ BİR SÜRE SONRA FİNANSAL ENDİŞEYE DÖNÜŞEBİLİR. BİRBİRİNİ TETİKLEYEN BU TÜR PSİKOLOJİK TEPKİLER EKONOMİLERİ ZORLAYACAK BİR FİNANSAL ÇÖKÜŞE YOL AÇABİLİR Kİ BUNUN İLK İŞARETLERİ GÖRÜLMEME BAŞLANDI. DAHA ÇOK BORÇ ÜRETEREK GÜNÜ KURTARMAYA ÇALIŞIYORUZ. KORONAVİRÜSÜ YENERKEN FİNANSTAKİ BORÇ VİRÜSÜNÜ DE YENELİM.

62 / Z RAPORU

ANA- LİZ

MÜSİAD Yeni Turizm Kaynakları Geliştirme Komitesi Başkanı Muhammet Ali Özeken de benzer görüşleri dile getiriyor. “Ülkemizde pek çok sektörde daralma ve durgunluğa yol açan salgın karşısında, en çok yara alan sektör ise şüphesiz turizm ve havacılık sektörleri oldu.” Bu yılı kayıp yıl olarak değerlendirmenin daha anlamlı olacağını belirten Özeken, “2020 senesinin turizm hareketliliği en iyi ihtimalle yılın son çeyreğinde sıkışıp kalacağından 2021’in tanıtım ve PR çalışmalarına şimdiden önemle eğilmemiz gerekiyor” diye hatırlatıyor.

Yurt içindeki ticaret sektörü de büyük yara aldı. Züccacıyeciler Derneği (ZÜCADER) Başkanı Mesut Öksüz durumu, “Halkın eve kapanmaya teşvik edildiği mart ayının 2. yarısıyla birlikte sektörümüzün de ülkemiz ortalamasına yaklaşacağını ve ihracat-ithalatın düşüşünün de çok daha yukarılarda yüzde 50-60 dolayında olacağını düşünmek abartı olmayacaktır” diye özetliyor.

REEL SEKTÖR YIL SONU HEDEFLERİNİ REVİZE EDİYOR

Mobilya Sanayi İş Adamları Derneği (MOBSAD) Başkanı Nuri Gürcan, reel sektörün durumunu şu sözlerle ifade ediyor: “İstanbul Sanayi Odası’nın yapmış olduğu

satın alma endeksine göre en çok küçülen sektörlerin başında geliyoruz. İhracatımıza baktığımız zaman aslında yıla iyi bir ihracat yapmıştık. Bildiğiniz üzere sektörümüz dış ticaret fazlası veren bir sektör ve 2020 yılı için de hedefimiz 4 milyar dolarlık bir ihracat gerçekleştirmekti. Geçen yıl bu rakam 3,5 milyar dolardı. Ancak mart ayının ikinci yarısında alınan tedbirler kapsamında gümrük kapılarında yaşanan sıkıntılar, ihracatta kayıplara neden olmaya başladı. Asıl ihracatta düşüşü nisan ayında yaşamış olacağız. Başka bir ifadeyle bu yıl yüzde 40-50 bandında ihracatta bir küçülme söz konusu olacaktır. Şu anda fabrikalarımızda sadece stoka yönelik bir üretim yapıyoruz. Stok üretimini de en fazla 1 ay devam ettirebiliriz. Salgının uzaması ve hammadde ithalatımızda yaşadığımız sıkıntıyı yurt içinde karşılayamazsak üretim noktasında da ciddi sıkıntılar yaşarız.”

Bütün şirketlerin yıl sonu hedeflerini revize etmeye başladığını hatırlatan Art Design Başkanı Turgay Terzi, “Biz ne kadar revize etssek de şu an hiç beklenmeyen bir durumla karşıyayız. ‘Salgın ne zaman son bulur, ne zaman sektörler canlanır’ gibi soruların cevaplarını kimse veremiyor. Bütün şirketlerin cirolarında geçen seneye göre azalma olacaktır” diye piyasada egemen olan görüşü dile getiriyor.

**ÜLKEMİZDE
PEK ÇOK
SEKTÖRDE
DARALMA VE
DURGUNLUĞA
YOL AÇAN
SALGIN
KARŞISINDA,
EN ÇOK YARA
ALAN SEKTÖR
İSE ŞÜPHE-SİZ
TURİZM VE
HAVACILIK
SEKTÖRLERİ
OLDU**

20 / Z RAPORU

TEK
SAYFABDDK'dan özel bankalara
'kredi kanallarını
açık tut' çağrısı

**BDDK BAŞKANI
MEHMET ALİ
AKBEN'İN
BANKALARA
İLETTİKLERİ
TALİMATLARIN
UYGULAMASINI
YAKINDAN
İZLEYECEKLERİNİ
SÖYLEMESİNİN
ARDINDAN,
KURUMA İŞ
DÜNYASINDAN
DESTEK GELDİ.
İTO, İSO,
MÜSİAD VE
TİM DE ÖZEL
BANKALARA
"ELİNİZİ TAŞIN
ALTINA KOYUN"
MESAJI VERDİ.**

Özel bankaların kredi verme konusunda şirket seçmesi ve bazı müşterileri farklı bahanelerle geri çevirdiği şeklindeki iddialar üzerine, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan (BDDK) özel bankalara çağrı geldi. BDDK Başkanı Mehmet Ali Akben, bankalara ilettikleri talimatların uygulamasını yakından izlediklerini belirterek, "Tüm bankalarımızı müşteri odaklı davranmaya, kredi kanallarını açık tutmaya, kurumumuz ve sektör birlikleri tarafından alınan kararlara uymaya davet ediyorum" dedi. Akben, "Kamu bankalarımızın bireyle, esnaf ve sanatkarlara, KOBİ'leri ve kurumsal işletmelere yönelik kredi destek programlarını başarıyla yürüttüklerini, son 10 günde 27,5 milyar TL ilave kredi hacmi oluşturduklarını görüyoruz. Aynı dönemde özel bankalarımızın toplam kredi hacminin yaklaşık 5 milyar TL daraldığına şahit olduk. Sermaye yeterlilik oranımız yüzde 17,7 ile uluslararası standart olan yüzde 8'in, ihtiyatlı olarak yüksek belirlediğimiz hedef oranımız olan yüzde 12'nin ve de diğer birçok benzer ülke oranlarının üzerinde bir seviyeye sahiptir. Bankalarımızın yurt dışı yerleşiklerle yapacakları hiçbir işlem türüne ilişkin yasaklayıcı bir tavır almadık" diye konuştu.

İŞ DÜNYASINDAN
BDDK'YA DESTEK

BDDK Başkanı Akben'in bankalara ilettikleri talimatların uygulamasını yakından izleyeceklerini söylemesinin ardından BDDK'ya iş dünyasından destek geldi.

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) Genel Başkanı

Abdurrahman Kaan, "Konuya ilişkin bizim de beklentimiz kamu bankalarının sağladığı kolaylıkların yanında elbette özel bankalarımızın da ellerini taşın altına koymasındır. Zira bu zorlu süreçten ancak kamu ya da özel ayrımı olmaksızın eşgüdümlü çalışarak ve birlikte hareket ederek çıkarabiliriz" diye konuştu. Kaan, bu bağlamda BDDK bankalara göndermiş olduğu talimatları desteklemediklerini ve bu süreçte bütün bankaların, başta KOBİ'ler olmak üzere finansmana ihtiyaç duyan bütün işletmelere desteklerini esirgeme-yeceklerine inandıklarını belirtti. İTO Başkanı Şekib Avdagiç, "Maksadı ihtiyaç değil de spekülasyon olana yurt dışı swap imkanı kapandı. Ekonomi yönetiminiz bu fırsatı değerlendirmelerine müsaade etmeyecektir. BDDK, finansal kuruluşlara 'TL'yi KOBİ'ye ver, yurt dışına verip dolar alma' diyor" dedi.

İstanbul Sanayi Odası (İSO)
Başkanı Erdal Bahçıvan, "Kredi geri çağırma, mevcut kredi limitini kullandırmama gibi uygulamalardan özenle kaçınılması yönündeki BDDK uyarısını da yerinde ve önemli bulduğumuzu özellikle belirtmek istiyorum" dedi.

TİM Başkanı İsmail Güllü, "Devletimizin ilettiğimiz her soruna anında çözüm ürettiği bir dönemde, özel sektör bankalarımızın da aynı proaktif tutumu göstermesi gerektiğine inanıyoruz" açıklamasında bulundu.

